
Damir Barbarić, *Približavanja: ogledi u filozofiji*, Demetra, Filozofska Biblioteka Dimitrija Savića, Zagreb, 2001, 350 str.

Knjiga Damira Barbarića *Približavanja* predstavlja zbornik ranije objavljenih ili na filozofskim skupovima izlaganih radova koji svjedoče o nekim ključnim intencijama autorovog rada tokom devedesetih. U vremenu kada "razračunavanje" s filozofijskim nasljedem vrlo često postaje puko paušalno kategoriziranje velikih filozofa prošlosti kao onih koji su više ili manje metafizičari, Barbarić se upušta u suptilno čitanje klasičnih tekstova čije mnogoznačnosti pokušava istražiti i uvijek dovoditi u kontekst našeg današnjeg mišljenja.

Struktuiranje knjige u cjeline koje nose nazive bliske klasičnim "filozofskim disciplinama" omogućava nam preglednost polaznih pozicija istraživanja ali pri bližem čitanju ne sugerira ostanak u unaprijed strukturiranim putevima filozofskog mišljenja. Spojiti u jednu knjigu tematski raznorodne tekstove ima u Barbarićevom slučaju smisla dubljeg no što je to puka prezentacija autorovog rada u jednom periodu. Ovdje se radi prije svega o različitim putevima istraživanja vođenog jedinstvenom namjerom, gotovo nadom, da je moguće *približiti se* "mogućem odlučnom prijelazu". Na nekoliko mjesta, a prije svega u tekstu "Zbiivanje kao prijelaz", koji se bavi Gadamerom, "prijelaz" nam se otkriva kao hermeneutička artikulacija odlučne vjere u to da u klasičnim tekstovima otkriveno može za nas uvijek progovoriti na nov način, otvoriti nove, beskonačne mogućnosti.

Prva cjelina, *Politologica*, obuhvata tekstove o Hegelovom, Heideggerovom, Finkovom i grčkom promišljanju političkog. Polazne tačke i problemi koji se tu razmatraju navode na mnogoznačnost takvih razmatranja: u Heideggerovom slučaju političko, prepoznato kao bit društvenog, daje "uvid u pravu bit onoga što

zovemo suvremenošću". Govoreći o Hegelu, političko se stavlja u kontekst razmatranja odnosa države i građanskog društva dok u Finkovom slučaju, problem obrazovanja postaje nit vodilja razmatranja društvenosti. Tekst "Mjera" vraća nas do Grka i njihovog uzoritog formuliranja političkog. Barbarić izdvaja četiri temeljne pretpostavke demokracije koje uvjetuju naše shvaćanje društva i, usprkos nesvodivosti našeg iskustva na grčko, daju uvid u političko koje i danas živimo. U suvremenoj recepciji postoji tendencija da se uzoritom za grčko iskustvo politike smatra Aristotelova politička teorija. Oslanjanjem na nju pokušava se onda korigirati "bjelodana dezorijentacija i vrludanje suvremene političke misli". Međutim, Barbarić smatra da nam "vrata u područje iskustva grčke arhajske i klasične političke misli otvara... prije svih ostalih Platon" i to svojom kritikom demokracije. "Mjera" se u tom kontekstu otkriva kao "... ono prvo i posljednje izvorne i istinske politike...".

Kalologica sadrži dva teksta od kojih prvi govori prije svega o tendenciji totalnog estetiziranja svijeta, estetiziranja koje kao sveopći trend posredovanja realnog (ili životnog) svijeta lijepim kao osnovnu odrednicu naše epohe misle W. Welsch i R. Bubner. Zbilja biva do te mjere oposredovana fikcijom, simulacijom, sveopćom zamjenjivošću da je moguća fiktionalna "čista sveprisutnost". Sve to kao "ukidanje ontološkog digniteta zbilje bitno je povezano s njenim 'rastućim postajanjem slikom'". Naličje takvog trenda je sveopće anestetiziranje, bezosjećajnost koja pogađa "osjetilo zbiljnosti". Iako Welsch i Bubner gotovo istovjetno dijagnosticiraju stanje, njihova rješenja se razlikuju. Welsch ide tragom postmodernističkih tendencija u estetici, tragom Lyotardovog razumijevanja Kan-

ta, lobiranja za jednu estetiku uzvišenog naspram estetike lijepog. Spomenuto totalno estetiziranje/anestetiziranje je produkt upravo estetike lijepog, estetičke tradicije koja lijepo shvaća kao identitet. Estetika uzvišenog u tom smislu bi težila izdržavanju “provale” nesumjerljivog, uzvišenog kao nesvodivog. Nasuprot tome, mada, paradoksalno, na istom tragu, Bubner slijedi Heideggerovsko razumijevanje “svetkovine” i umjetničko hoće shvatiti kao “odmak”, kao “iznimku”, suprotstaviti autentičnu svetkovinu onoj “sklerotiziranoj”. Drugi tekst se bavi Schellingovom filozofijom umjetnosti i pita kakvo to značenje za nas danas može imati Schellingov stav da od kraja antičke umjetnosti slikarstvo zamjenjuje kiparstvo i da od tada ni u umjetnosti ni u životu nema mjesta za istinsku tragediju.

Preispitivanje puteva mišljenja dano je u trima tekstovima koji čine cjelinu *Methodologica*. Tekst “Svijet kao kristal” pogovor je knjizi O. Beckera *Veličina i granica matematičkog načina mišljenja*. “Oproštaj od antropomorfizma” je pogovor knjizi E. Cassirera *Uz Einsteinovu teoriju relativnosti* i skreće pažnju na tendencije u novijoj recepciji Cassirerovog djela koja ide dalje od njegovog pukog kategoriziranja u red novokantovaca. Već spomenuti tekst o Gadameru, “Zbivanje kao prijelaz”, čitanje je ključnih Gadamerovih teza iz *Istine i metode*. Posebno je akcentiran pojam “zbivanja” koji čini nit vodilju ovog klasičnog djela. Ključna teza je da zbivanje, mišljeno iz perspektive Heideggerovog razumijevanja vremenitosti bitka, nije kontinuitet (protiv toga je konačno i usmjerena kritika estetske svijesti, u prvom, i kritika historijske svijesti, u drugom dijelu *Istine i metode*). Zbivanje je bitno uvijek “prijelaz”, diskontinuitet. Ovaj tekst je inače prvobitno objavljen na njemačkom u zborniku koji su za Gadamerov stoti rođendan priredili Figal-Grondin-Schmidt.

Četiri teksta koji čine cjelinu *Psychologica* bave se Kantom, Heideggerom i

Nietzscheom. Polazna točka je Kantova vjera u zajednički korijen osjetilnosti i razuma a posljednja dva teksta ovog odjeljka čine promišljanja o Heideggerovom i Nietzscheovom razumijevanju ovakve svodivosti. Mogućnost zasnivanja antropologije kod Kanta i odnos te mogućnosti s Heideggerovom i Nietzscheovom kritikom humanizma vido-krug su u kojem se kreće tematiziranje problema “duše”.

Problem jezika zauzima jedno od ključnih mjesta i u okviru odjeljka *Philologica*. Barbarić doprinosi ovoj vrlo prisutnoj temi raspravama o Heideggeru, Gadameru, Finku i Platonu. Tekst “Filozofijska terminologija” okvirno predstavlja prikaz razvoja ideje “filozofijske terminologije”. Međutim, govoriti o terminologiji u filozofiji povlači za sobom pitanja o biti i mogućnostima jezika uopće te ovaj tekst daje mnogo više od pukog historijskog prikaza. Posebno se osvrćući na Aristotela, Hegela i W. von Humboldta, Barbarić pokazuje kako i zašto filozofija ne može imati jedan strukovni vokabular koji ne bi bio upućen na svakodnevni jezik.

Theologica nas u prvom tekstu “Dioniz protiv Raspetog” vraća Hegelu i Nietzscheu dovodeći ih u vezu putem interpretacija koji obojica daju za čuvenu tezu “Bog je mrtav!”. Za Hegela je bitno upravo *uskrnuće*. “Smrt Božja tu nije drugo do tek predstupanj potpunog preokreta: Bog ponovo ustaje u život.” Tu “Kristova smrt biva smrću same te smrti, biva negacijom negacije”. Međutim za Nietzschea “Bog ostaje mrtav!”. Dok je kod Hegela smrt Božja smirenje, “okret duha samom sebi”, ukidanje čovjekove konačnosti, za Nietzschea je ta smrt nestanak “jedine i posljednje orijentacijske točke čovjeka, svijeta, zemlje”. Drugi tekst, “Kozmologijska diferencija”, bavi se Finkovim shvaćanjem kozmologijske diferencije koju u njegovom kontekstu “treba misliti kao razdor neba i zemlje”.

“Pojedini tekstovi u knjizi svjedočanstvo su mnogostruko oprobanih koraka na

jednom i istom putu mišljenja” napominje autor na početku knjige. Oprobavajući se na putu mišljenja koje se hoće “približiti prijelazu” nastale su refleksije koje se ovdje nude kao ono obuhvaćeno na tom putu. Ne daju se rješenja i teze koje se ostavljaju budućnosti. *Približavanja* upućuju na ponovno čitanje već pročitanog nudeći nam susret s mogućnostima koje izmiču ustaljenim klasifikacijama i kvalifikacijama. Klasifikacije i kvalifikacije uvijek bitno utvrđuju kontinuitet, jednosmjernost, unaprijed odlučenu upućenost razumijevanja. Vođen prije svega Gadamerovim hermeneutičkim pristupom, Barbarić ispituje mogućnosti koje klasični filozofijski tekstovi otvaraju. Da li je zaista Hegelovo shvaćanje

jezika tako jednoznačno metafizičko? Da li je *moguće* misliti s Hegelom i neke tendencije koje i ranije i kasnije srećemo kroz povijest filozofije? Šta nam sam Hegel govori o tome? Takva i slična pitanja koja su prisutna kao načelna orijentacija proizišla upravo iz mišljenja razumijevanja kao zbivanja a zbivanja kao bitno diskontinuiranog, ukazuju na nezaključenost naše recepcije klasičnih tekstova. Barbarić slijedeći različite recepcije traži nove mogućnosti i čini da neka opća mjesta u povijesti filozofije drugačije zazvuče.

Damir Imamović

S. H. Muvekita 8, BH-71000 Sarajevo
dadimda@hotmail.com

Mario Kopic, *S Nietzscheom o Europi*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2001, 127 str.

“Ovdje, gdje se pojmovi ‘moderan’ i ‘europski’ vide gotovo kao isto, biva pod Europom u opsegu zemalja razumljeno puno više nego zemljopisna Europa koja obuhvaća mali poluotok Azije: tu naime pripada i Amerika utoliko što je zemljakći naše kulture. S druge pak strane ne spada ni cijela Europa pod kulturni pojam ‘Europa’, nego samo svi oni narodi i dijelovi narodâ koji u grštvu, rimstvu, židovstvu i kršćanstvu imaju svoju zajedničku prošlost.” (KSA II, str. 650, 21–29; MA, *Der Wanderer und sein Schatten*, 215). Rasvijetliti temeljno značenje i nužnu, vlastitom naravljju određenu sudbinu ovoga pojma ili *ideje* Europe učinio je Mario Kopic temom u četiri eseja objedinjena pod naslovom *S Nietzscheom o Europi*.

Razmatranje tog širokog, mnogostrukog i van svojih puko zemljopisnih granica izlazećeg zbivanja može, ovisno o vidu u

kojemu se ono europsko prepoznaje i misli, imati različita usmjerenja – historografsko, geografsko, jezično, gospodarstveno, političko ... – i nedvojbeno je da će se pritom uistinu uvijek zahvatiti nešto od Europe, ona to sve naime jest. No, ima li se smisla i volje pitati za ono što nadilazi i prethodi pukom zbroju tih jednostranosti, za ono što, štoviše, upravo i jest sâmo jedinstveno poprište svojih višestrukih mogućnosti u kojima biva, mijenja se, živi – hoće li se dakle filozofijski pitati za Europu, nužno je tada svu tu raznovrsnost onoga europskog sabrati u misao cjeline, u ideju Europe.

Očište *synoptike* onoga europskog za Kopicâ je bitno određeno današnjim povijesnim kontekstom, istina kojega se na Nietzscheovu tragu prepoznaje kao *po-mamna stihija nihilističkog pustošenja* (Mario Kopic, *S Nietzscheom o Europi*, Proslov, str. 7). Pitanje ideje Europe ho-